

Avestoda oila va nikoh masalalarining axloqiy, huquqiy tahlili

Salayeva Aziza

Termiz davlat pedagogika instituti, Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi birinchi bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada qadimiy yozma manba hisoblangan Avestoda oilaviy nikoh, bola tarbiyasining axloqiy, huquqiy tahlili haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: nikoh, oila, axloqiy tarbiya, zardushtiylik, ezgu fazilatlar, pok niyat
Har bir inson hayotining ajralmas bir bo'lagi bu - uning oilasi hisoblanadi. Hayotga bo'lgan qarashlar ham dastavval oilada paydo bo'ladi. Oila-bu shunchaki oddiy so'z emas, bu shunday muqaddas tushunchaki, biz uning naqadar buyuk ne'mat ekanligini, yillar o'tavergan sayin chuqur his eta boramiz. Oila bu bizning hayotga ilk bora nazar slogan diyorimizdir. Oila ota-ona, bobo-buvi, aka-uka, opa-singil, qarindosh-urug'lardan iborat mehr, muruvvat asosiga qurilgan muqaddas maskandir. Bu maskanda biz kamol topganmiz, oiladagi go'zal tarbiya esa bu bizning kelajakda qanday inson bo'lishimizni belgilab beruvchi muhim belgidir.

Malumki, oila degan so'z yaqindagina paydo bo'lganmas. U bashariyat tarixining ibtidosi hisoblangan desak ham bo'ladi. Qadim davrlardan ham oila juda muqaddas hisoblangan. Turli mamlakatlarda oilalarga xos bo'lgan o'ziga xos jihatlari, unsurlari mavjud. Bu esa bu mintaqalarda qadimdan shakllangan oila borasidagi milliy qadriyatlar, urf-odatlar bilan bog'liq. Nafaqat qadriyatlarning balki, qadimiy yozma manbalarning ham oilaviy munosabatlarning mustahkam bo'lishi uchun, o'rni muhimdir. Ana shunday qadimiy ma'naviyatimizda, madaniyatimizda, milliy o'zligimizning tarixiy taraqqiyotining eng muhim davrida shakllanib, rivoj topgan manba bu "Avesto",dir. Bu tarixiy manba jahon madaniyatining, jumladan, Markaziy Osiyo va Eron xalqlari tarixining noyob yodgorligidir. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov ta'kidlaganlaridek: "Biz uchun Avesto kitobi nafaqat tarixiy yodgorlik, balki, millatimizning va unga xos bo'lgan, qadriyatlar va madaniyatning tomirlari ming - ming yillarga borib taqalishini tasdiqlaydigan tarixiy hujjat sifatida qadrlidir" degan jumalari haqiqatdan ham Avestoning g'oyalari necha ming yillardan beri insonlar taqdirini belgilashda katta nufuzga ega bo'lganligini ko'rsatadi. Haqiqatan ham zardushtiylik dinining muqaddas kitobi Avestoda aks ettirilgan ko'pgina urf-odatlar, rasm-rusmlar hozirga qadar saqlanib qolgan. Xususan Navro'z bayramini shod-u xurram kutib olishimiz, kelin-kuyovning olov atrofida aylanishi, isiriq tutatish, non uvog'ining muqaddasligi kabilar tadbirlar xalqimiz qon-qoniga singib ketgan.

Avestoda oila, sog'lom turmush tarzi, farzandning pokizaligi, uning axloqiy, ruhiy, jismoniy sog'lomligiga, ma'naviy tarbiyasi xususida qayg'urish zarurligi birinchi o'ringa qo'yilgan. Odamlar faqat axloqiy yo'l - yo'riqlarni o'zlashtiribgina qolmasdan, balki yaxshi yor, aqlli farzand, chinakam baxtli oilaviy turmush to'g'risida ham o'ylashi zarurligi haqida alohida uqtiriladi. Har bir shaxs o'ziga solih farzand tilab, quyidagi so'zlarni aytgan. "Menga barkamol va ogoh, vatansevar va anjumanoro, ahil, ezgu, andishali, zulmatdan, tanglikdan, qutqaruvchi farzandlar bag'ishla, toki ular manzil, shahar, o'lka va uning nomi hamda ovozasini ko'tarsinlar"[1:121]. Avestoda oila qurish va u bilan bog'liq masalalarga jiddiy e'tibor berilgan. O'smirlar o'n besh yoshdan balog'at yoshiga yetgan hisoblangan va oila qurish huquqiga ega bo'lishgan.

Oilada har bir yosh davrda bolaga bo'lgan munosabatni o'zgartirib rivojlantirib borish asosiy masaladir. Kichik yoshdagi bolaga katta yoshdagi bolaga qilgan muomlani qilmaslik yoki aksincha balog'at yoshidagi bolani faqat bola kabi munosabatda bo'lmay o'zida jamiyatning teng huquqli va ma'suliyatli a'zosi sifatida qarashini shakllantirishga yordam berish lozim. Farzandga albatta ota-ona ibrat bo'lishi kerak.[5]

Oila qurish jamoa, ota-onalar izmida bo'lgan va ular jamoa maslahati bilan bo'lajak kelin va kuyovni tanlashda obdon o'ylab ish ko'rishgan. Bugungi oila qonunchiligimizda nikoh tuzishga monelik qiladiga holatlardan biri sifatida qaralgan nasl-nasab shajarasi bo'yicha to'g'ri tutashgan qarindoshlar nikoh tuzilishiga yo'l qo'yilmaydigan ta'qiq o'sha davrda Avesto qonunlarida ham mavjud bo'lgan.[2:45] Ya'ni yaqin qarindoshlar va o'zga dindorlar bilan oila qurish qat'iy man etilgan. Kimki bu qonunni buzsa, o'lim jazosiga mahkum etilgan. Bolalarning sog'lom tug'ilishi, ularda hech qanday nuqson bo'lmasligiga katta ahamiyat berilgan.

Sog'lom avlod tug'ilishi uchun ota-onalarning sharob ichmasligi, hushdan ketkizuvchi, kayf qildiruvchi boshqa giyohvand moddalarni iste'mol qilmasligi lozim bo'lgan. Insonning har doim halol mehnat evaziga noz-ne'matlarga ega bo'lishi uqtirilgan.

Farzandlarning huquqiy maqomiga alohida e'tibor berilgan. Hozirgi kunda muhtoj oilalarga, ko'p bolali ayollarga ijtimoiy yordam sifatida beriladigan imtiyozlar qadim davrda Avestoda ham mavjud bo'lgan. Ikki-uchtadan farzand tuqqan ayollarga imtiyozlar berilib, sigir yoki sariq tuya bilan mukofotlangan. Ko'p bolali ayollarga davlat xazinasidan nafaqa tayinlangan. Shuningdek, ayol yoki oila boshlig'i hisoblangan erkak farzandlarini o'z holiga tashlab qo'yib, sarson-sargardon qilsa, bunday qilganliklari uchun qamchin va darra bilan kaltaklangan, hatto o'lim jazosi ham qo'llanilgan.

Zardushtiylik ta'limotida bolalarning ta'lim tarbiyasiga alohida e'tibor berilgan. "Tarbiya hayotning eng muhim tayanchi bo'lib hisoblanishi lozim deb qaralgan" Zardushtning o'zi ham bolalar ruhiyatiga rost so'z, pok aqida, halol niyatni singdiradigan ustoz muallimlar peshvosi sifatida madh etilgan. Bolalarga diniy tarbiya berish ularning yetti yoshida boshlangan. Jamiyatda har tomonlama yetuk shaxslarni yetishtirish uchun ularga ko'plab hunarlar o'rgatilgan. O'g'il bolalarga o'ttiz ikki xil harbiy hunar o'rgatilgan. Qiz bolalar ip yigirish, liboslar tikish, o'g'il bola bilan kurash tushish, chavandozlik, qilichbozlik, suvda suzish, kamondan o'q uzatish kabi jismoniy-harbiy malakalarni egallashi majburiy bo'lgan. Avestodagi qizlarga yuklatilgan bunday majburiyatlar qizlarni jasur va matonatli qilib tarbiyalashga qaratilgan.

Bu qadimiy manbadan ham oilaning naqadar muqaddas sanalganligini ko'rishimiz mumkin. Qadim davrdan shakllangan oilaviy munosabatlardagi ko'pgina unsurlar bugun ham mavjud, ular hech qachon eskirmaydi.

Hamisha insonlarni yaratuvchanlikka, ezgulikka chorlovchi zardushtiylik dinidagi axloqiy qoidalar asrlar o'tsa ham xalqlarning urf-odatlariga, madaniyatlariga singib boraveradi. Biz bugungi kunda oilalarimizning bardavonligini ta'minlashda, jamiyatning ilg'or shaxslari bo'lib kamol topishimizda albatta azaldan shakllangan oilaviy rasm-rusmlarning ham muhim o'rni bor.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Asqar Mahkamov "Avesto tarixiy-adabiy yodgorlik" – T: Sharq.2001, 121-bet
2. Xasanov S. Xorazm ma'rifati-olam ko'zgusi-Toshkent: "O'qituvchi", 1996.
3. M. Isxoqov "Avestoning Yashid kitobiga tarjimasi" – Toshkent 2004
4. Xalimboy Boboyev „Avesto va uning insoniyat taraqqiyotidagi o'rni"- xorazm nashriyoti 2002-yil
5. <https://fayllar.org/pedagogical-sciences-and-teaching-methods--021--part-v5.html>

